

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ**ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ****ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ****ΥΠΟΘΕΣΗ Δ.Κ. ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ κατά της ΕΛΛΑΔΟΣ***(Προσφυγή υπ' αριθ. 51354/99)***ΑΠΟΦΑΣΗ***(ουσία)***ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ***16 Ιανουαρίου 2003*

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική
υπό τις οριζόμενες στο άρθρο 44 § 2 της Συμβάσεως προϋποθέσεις.
Ενδέχεται να τύχει βελτιώσεων ως προς τη μορφή.

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ**ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ, 16-01-03**

[υπογραφή]

S. NIELSEN

Αναπληρωτής Γραμματέας του Τμήματος

Στην υπόθεση Δ.Κ. και λοιποί κατά της Ελλάδος,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα),
συγκροτηθέν από τμήμα απαρτιζόμενο από τους δικαστές:

F. TULKENS, *Πρόεδρο,*

Κ.Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

Ρ. ΛΟΡΕΝΖΕΝ,

Ν. ΒΑΙΛΙĆ,

Ε. ΛΕΒΙΤΣ,

Α. ΚΟΒΛΕΡ,

Β. ΖΑΓΡΕΒΕΛΣΚΥ,

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα.

Service de Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la
République Hellénique, Athènes.

HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

Translations Service, Athens.

ST

- 2 -

και από τον S. NIELSEN, Αναπληρωτή Γραμματέα του Τμήματος,

Αφού διασκέφτηκε σε συμβούλιο στις 12 Δεκεμβρίου 2002,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε κατά την ως άνω ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη δυνάμει της (υπ' αριθ. 51354/99) προσφυγής, την οποία κατέθεσαν κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας σαράντα πέντε Έλληνες υπήκοοι («οι προσφεύγοντες»), οι οποίοι προσέφυγαν ενώπιον του Δικαστηρίου στις 22 Σεπτεμβρίου 1999 δυνάμει του άρθρου 34 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπούνται ενώπιον του Δικαστηρίου από τον Δικηγόρο Αθηνών Ι. Σταμούλη. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους εξουσιοδοτημένους εκπροσώπους του πληρεξουσίου της, Σ. Σπυρόπουλο, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και Β. Πελέκου, Δικαστική Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες παραπονούνταν ότι η κατοχή των οικοπέδων τους από το Ταμείο Εθνικού Στόλου από το 1967 είχε παραβιάσει το δικαίωμά τους στον σεβασμό της περιουσίας τους. Παραπονούνταν περαιτέρω για τη διάρκεια της διαδικασίας.

4. Της προσφυγής επελήφθη το δεύτερο τμήμα του Δικαστηρίου (άρθρο 52 § 1 του Κανονισμού). Στο πλαίσιο αυτού, το τμήμα στο οποίο ανετέθη η εξέταση της υποθέσεως (άρθρο 27 § 1 της Συμβάσεως) συγκροτήθηκε συμφώνως προς το άρθρο 26 § 1 του Κανονισμού.

5. Με την από 11 Οκτωβρίου 2001 απόφαση, το τμήμα έκανε την προσφυγή δεκτή.

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα.

Service de Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

Translations Service, Athens.

- 3 -

6. Την 1^η Νοεμβρίου 2001, το Δικαστήριο μετέβαλε τη σύνθεση των τμημάτων του (άρθρο 25 § 1 του Κανονισμού). Της παρούσας προσφυγής επελήφθη το πρώτο τμήμα, όπως ανασυγκροτήθηκε (άρθρο 52 § 1).

7. Τόσο οι προσφεύγοντες όσο και η Κυβέρνηση κατέθεσαν εγγράφως παρατηρήσεις επί της ουσίας της υποθέσεως (άρθρο 59 § 1 του Κανονισμού).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ

8. Οι σαράντα πέντε προσφεύγοντες, τα ονόματα των οποίων αναγράφονται συνημμένα σε παράρτημα, είναι Έλληνες υπήκοοι οι οποίοι διαμένουν στην Αθήνα και στην περιφέρεια της Αττικής.

9. Με τον Νόμο 109 της 20ής Αυγούστου 1967, ο οποίος υιοθετήθηκε μερικούς μήνες μετά την εγκατάσταση της δικτατορίας, το Ελληνικό Δημόσιο παρεχώρησε στο Ταμείο Εθνικού Στόλου έκταση 1 165 000 τ.μ. πλησίον της παραλίας της Αγίας Μαρίνας, στον Μαραθώνα Αττικής.

10. Τμήμα της εκτάσεως αυτής, 165 000 τ.μ. περίπου, ανήκε στους κατοίκους του χωριού Καπανδρίτι Αττικής, μεταξύ των οποίων και οι προσφεύγοντες.

11. Δέκα από τους ιδιοκτήτες της εκτάσεως προσέφυγαν τότε στον Εισαγγελέα του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, και τον κάλεσαν να λάβει προσωρινά μέτρα και να «αποκαταστήσει την αρχική κατάσταση».

12. Με τρεις αποφάσεις από 30 Ιουλίου, ο Εισαγγελέας έκανε δεκτές τις αιτήσεις: τα επίδικα οικόπεδα δεν ανήκαν στη δασική δημόσια έκταση, αλλά αποτελούσαν αγροτικές εκτάσεις τις οποίες καλλιεργούσαν οι ιδιοκτήτες τους. Μία από τις τρεις αποφάσεις ανακλήθηκε ωστόσο για «έλλειψη κατεπείγοντος» εκ μέρους του εισαγγελέα από το Εφετείο Αθηνών, μετά από ανακοπή την οποία άσκησε το Ταμείο Εθνικού Στόλου.

- 4 -

13. Με την από 12 Απριλίου 1969 πράξη, το Υπουργείο Γεωργίας ενημέρωσε το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού ότι τα εν λόγω 165 000 τ.μ. δεν ανήκαν στη δασική έκταση, αλλά ήταν αγροτικές εκτάσεις οι οποίες καλλιεργούνταν από πολλούς ιδιώτες, στους οποίους και ανήκαν. Το πληροφορήσε λοιπόν ότι ήταν αδύνατο να διαθέτει αυτό το τμήμα της εκτάσεως, η οποία είχε παραχωρηθεί με τον Νόμο 109/1967, και ότι ήταν αναγκαίο να ληφθούν επαρκή μέτρα για «την αποκατάσταση του δικαίου».

14. Εντούτοις, αντί να αποδώσει τα οικόπεδα, το Ναυτικό άρχισε έργα κατασκευής ναυτικής βάσεως και δημιουργίας τόπου παραθερισμού για αξιωματικούς. Με το από 12 Νοεμβρίου 1969 βασιλικό διάταγμα (το οποίο δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1969), ολόκληρη η περιοχή της Αγίας Μαρίνας χαρακτηρίσθηκε ως «ναυτικό φρούριο».

A. Οι αγωγές προς απόδοση των επιδίκων οικοπέδων

15. Μετά την πτώση της δικτατορίας το 1974, ο Πέτρος Παπαμιχαλόπουλος, ιδιοκτήτης άλλου τμήματος της παραχωρηθείσας εκτάσεως, προσέφυγε ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών εγείροντας αγωγή με την οποία διεκδικούσε την κυριότητα των οικοπέδων του. Το δικαστήριο τον δικαίωσε. Στις 31 Δεκεμβρίου 1976, μετά από έφεση του Δημοσίου, το Εφετείο Αθηνών έκρινε ότι το 1967, το τελευταίο δεν είχε μεταβιβάσει την κυριότητα των επιδίκων οικοπέδων – τα οποία ήταν στο σύνολό τους αγροτικές εκτάσεις οι οποίες ανήκαν σε πολλούς ιδιώτες – διότι ουδένα τίτλο κυριότητας αυτών διέθετε (απόφαση 8011/1976). Ο Άρειος Πάγος επικύρωσε την απόφαση αυτή στις 14 Ιουνίου 1978 (απόφαση 775/1978).

16. Στις 17 Ιουλίου 1978, ο Πέτρος Παπαμιχαλόπουλος επέδωσε δια δικαστικού επιμελητή τις προαναφερθείσες αποφάσεις στο Ταμείο Εθνικού Στόλου, εν όψει της εκτελέσεως αυτών. Παρουσία δικαστικού επιμελητή, ενεφανίσθη στην είσοδο της ναυτικής βάσεως και ζήτησε να εκτελεσθούν οι

- 5 -

δικαστικές αποφάσεις, αλλά ο διοικητής της βάσεως τους απαγόρευσε την πρόσβαση επειδή είχε σχετικές εντολές και θα χρειαζόταν άδεια του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, το οποίο αρνήθηκε να τη δώσει. Στη συνέχεια προσέφυγε ενώπιον του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, χωρίς ωστόσο αποτέλεσμα (1).

17. Στις 2 Ιουλίου 1977, μετά την απόφαση 811/1976, ο Πέτρος Καραγιάννης, πατέρας των τριών πρώτων προσφευγόντων, ο Αθανάσιος Καρακίτσος, πατέρας των προσφευγόντων υπ' αριθ. 7 – 9, ο Αλέξανδρος Καρακίτσος, πατέρας των προσφευγόντων υπ' αριθ. 10 – 18, καθώς και οι προσφεύγοντες υπ' αριθ. 4, 5, 19, 20, 21, 39, 40 και 44 προσέφυγαν ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών εγείροντας αγωγή με την οποία διεκδικούσαν τα οικόπεδά τους. Το Δημόσιο παρενέβη στη διαδικασία υπέρ του Ταμείου Εθνικού Στόλου.

18. Με τη μη οριστική απόφαση του 1979 (υπ' αριθ. 11904/1979), το δικαστήριο διέταξε συμπληρωματική ανάκριση. Η διαδικασία εκκρεμεί έως σήμερα.

B. Η προσπάθεια αποδόσεως εις αντάλλαγμα οικοπέδων ίσης αξίας.

19. Στις 16 Οκτωβρίου 1980, το Υπουργείο Γεωργίας κάλεσε τη Νομαρχία Ανατολικής Αττικής να παραχωρήσει στους ενδιαφερομένους οικόπεδα ίσης αξίας, τα οποία θα ευρίσκονταν στην ίδια περιοχή.

20. Με την από 9 Σεπτεμβρίου 1981 κοινή απόφαση, οι Υπουργοί Οικονομίας, Γεωργίας και Εθνικής Αμύνης προέβησαν στη συγκρότηση επιτροπής εμπειρογνομόνων. Επιφορτισμένη με την επιλογή ορισμένων

(1) Βλ. Παπαμιχαλόπουλος κατά της Ελλάδος, απόφαση επί της ουσίας από 24 Ιουνίου 1993, série A n° 260-B - (άρθρο 50) απόφαση από 31 Οκτωβρίου 1995, série A n° 330-B.

- 6 -

οικοπέδων, τα οποία πρότεινε εις ανταλλαγή το Υπουργείο Γεωργίας, και με την εκτίμηση της αξίας τους, διετύπωσε τα πορίσματά της στην από 14 Ιανουαρίου 1982 έκθεση.

21. Με τον Νόμο 1341/1983, ο οποίος δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. της 30ής Μαρτίου 1983, αναγνωρίσθηκε ρητώς, στο άρθρο 10 αυτού, ότι οι ιδιώτες οι οποίοι διεκδικούσαν την κυριότητα κατειλημμένων από το Ταμείο Εθνικού Στόλου οικοπέδων, είχαν τη δυνατότητα να ζητήσουν άλλα εις ανταλλαγή, κατά τη διαδικασία του άρθρου 263 του Αγροτικού Κώδικα. Προέβλεπε, προς τούτο, τον έλεγχο των τίτλων κυριότητας συμφώνως προς το άρθρο 246 του ίδιου κώδικα.

22. Δυνάμει του εν λόγω νόμου, οι προσφεύγοντες ή οι προκάτοχοι αυτών προσέφυγαν ενώπιον της Β΄ Επιτροπής Απαλλοτριώσεων Αθηνών, η οποία απαρτιζόταν από τον Πρόεδρο του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών και εμπειρογνώμονες της διοικήσεως. Με την από 4 Σεπτεμβρίου 1986 απόφαση 41/1986, η επιτροπή ανεγνώρισε το δικαίωμά τους κυριότητας επί εκτάσεως 38 459 τ.μ.

23. Στις 4 και 27 Μαΐου 1987 αντιστοίχως, το Δημόσιο και το Ταμείο Εθνικού Στόλου προσέβαλαν την απόφαση αυτή ενώπιον του Πρωτοδικείου Αθηνών. Με την απόφαση 2528/1989, το δικαστήριο δικάωσε το Δημόσιο και απέρριψε την αίτηση του Ταμείου Εθνικού Στόλου ως απαράδεκτο. Κατά το δικαστήριο, μόνο το Δημόσιο ή οι προσφεύγοντες νομιμοποιούνταν να προσβάλουν την εν λόγω απόφαση και όχι τρίτοι όπως το Ταμείο Εθνικού Στόλου. Στις 6 Ιουλίου και 3 Νοεμβρίου 1989 αντιστοίχως, οι προσφεύγοντες και το Ταμείο Εθνικού Στόλου εφесίβαλαν την απόφαση αυτή.

24. Στις 30 Μαρτίου 1990, με την απόφαση 3624/1990, το Εφετείο Αθηνών απέρριψε την έφεση των προσφευγόντων. Ειδικότερα, το Εφετείο έκρινε ότι το πρωτοδικείο ορθώς είχε ακυρώσει την απόφαση 41/1986 της Β΄ Επιτροπής Απαλλοτριώσεων, στο μέτρο που οι ενδιαφερόμενοι είχαν παραλείψει να προσάγουν πιστοποιητικά βαρών.

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα.

Service de Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

Translations Service, Athens.

25. Οι ενδιαφερόμενοι υπέβαλαν στη συνέχεια τα αναγκαία πιστοποιητικά, και η Β' Επιτροπή Απαλλοτριώσεων, με την από 3 Ιουλίου 1991 απόφαση 109/1991, ανεγνώρισε εκ νέου των δικαίωμά τους κυριότητας.

26. Την 1^η Νοεμβρίου 1991, το Δημόσιο προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του Πρωτοδικείου Αθηνών. Το Ταμείο Εθνικού Στόλου παρενέβη κατά τη διαδικασία υπέρ του Δημοσίου.

27. Στις 27 Νοεμβρίου 1992, με την απόφαση 4965/1992, το δικαστήριο απέρριψε την αίτηση και επικύρωσε την προσβληθείσα απόφαση.

28. Στις 8 Φεβρουαρίου 1993, το Δημόσιο εφεσίβαλε την απόφαση αυτή. Το Ταμείο Εθνικού Στόλου παρενέβη κατά τη διαδικασία υπέρ του Δημοσίου.

29. Στις 13 Δεκεμβρίου 1994, με τη μη οριστική απόφαση 6300/1994, το Εφετείο Αθηνών διέταξε πραγματογνωμοσύνη προκειμένου να ελεγχθούν οι τίτλοι κυριότητας των εναγόντων. Ο πραγματογνώμονας κατέθεσε την έκθεσή του στις 29 Μαΐου 1997. Κατέληγε στο συμπέρασμα ότι οι προσφεύγοντες ήταν οι ιδιοκτήτες των επιδίκων οικοπέδων.

30. Στις 11 Μαρτίου 2002, το Εφετείο Αθηνών ανεγνώρισε το δικαίωμα κυριότητας των προσφευγόντων (απόφαση 2044/2002).

Γ. Η απόφαση απαλλοτριώσεως των επιδίκων οικοπέδων

31. Στις 4 Φεβρουαρίου 1999, με απόφαση των Υπουργών Εθνικής Αμύνης, Οικονομικών και Γεωργίας, το Ελληνικό Δημόσιο προέβη στην απαλλοτρίωση εκτάσεως 57 801 τ.μ., εντός της οποίας ευρίσκονται μεταξύ άλλων τα οικόπεδα των προσφευγόντων, υπέρ του Πολεμικού Ναυτικού, προκειμένου να ανεγερθούν εγκαταστάσεις για τον παραθερισμό των οικογενειών των αξιωματικών του ναυτικού.

32. Στις 29 Ιανουαρίου 2001, το Πρωτοδικείο Αθηνών προσδιόρισε την προσωρινή τιμή μονάδος αποζημιώσεως μεταξύ 20 000 και 50 000 δραχμών (58,69 – 146,74 ευρώ) το τετραγωνικό μέτρο, λαμβάνοντας υπ' όψη την

- 8 -

πραγματική αξία των οικοπέδων υπό τις παρούσες οικονομικές και νομισματικές συνθήκες (απόφαση 210/2001). Τα ορισθέντα ποσά δεν έχουν ακόμα καταβληθεί στους προσφεύγοντες.

II. ΟΙΚΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

33. Κατά το άρθρο 17 του Συντάγματος της Ελλάδος του 1952, το οποίο ήταν εφαρμοστέο κατά τον χρόνο υιοθετήσεως του υπό κρίση νόμου:

«1. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως νόμος ορίζει. Η αποζημίωση ορίζεται πάντοτε από τα πολιτικά δικαστήρια. Εν ανάγκη, μπορεί να οριστεί και προσωρινά δικαστικώς, ύστερα από ακρόαση ή πρόσκληση του δικαιούχου, που μπορεί να υποχρεωθεί κατά την κρίση του δικαστηρίου, να παράσχει για την είσπραξή της ανάλογη εγγύηση, σύμφωνα με τον τρόπο που νόμος ορίζει. Πριν καταβληθεί η οριστική ή προσωρινή αποζημίωση διατηρούνται ακέραια όλα τα δικαιώματα του ιδιοκτήτη και δεν επιτρέπεται η κατάληψη (...)

4. Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα των επιτάξεων για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης, ή για να εξυπηρετηθεί επείγουσα κοινωνική ανάγκη αποφυγής κινδύνων σε βάρος της δημόσιας τάξης ή της δημόσιας υγείας.»

34. Το ισχύον άρθρο 17 του Συντάγματος του 1975 ορίζει ότι:

«1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.

2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρους αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά τον χρόνο

της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπ' όψη η αξία κατά τον χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο (...).» (1)

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

Ι. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1

35. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι υπήρξε διπλή παραβίαση του δικαιώματός τους στον σεβασμό της περιουσίας τους. Επικαλούνται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, το οποίο ορίζει ότι:

«Παν φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθεί της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπόμενους υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους.

Οι προαναφερόμενες διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέσει σε ισχύ νόμους τους οποίους ήθελε κρίνει αναγκαίους προς ρύθμιση της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιο συμφέρον ή προς εξασφάλιση της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

Ειδικότερα, οι προσφεύγοντες παραπονούνται, κατ' αρχάς, ότι από το 1967, ημερομηνία καταλήψεως των οικοπέδων τους από το Ταμείο Εθνικού Στόλου, δεν ηδυνήθησαν να διαθέσουν την περιουσία τους ούτε να αποζημιωθούν συμφώνως προς τον νόμο.

(1) Για περισσότερες λεπτομέρειες όσον αφορά τη διαδικασία προσδιορισμού της αποζημίωσης, βλ. *Κατικαρίδης και λοιποί κατά της Ελλάδος*, απόφαση από 15 Νοεμβρίου 1996, *Συλλογή Αποφάσεων 1996-V*, σελ. 1683-1684, §§ 26-28.

- 10 -

Εξ άλλου, οι προσφεύγοντες παραπονούνται για την απόφαση περί απαλλοτριώσεως των οικοπέδων τους, η οποία ελήφθη στις 4 Φεβρουαρίου 1999. Επισημαίνουν, αφ' ενός, ότι το Πρωτοδικείο Αθηνών όρισε ως αποζημίωση για την απαλλοτρίωση ποσό σαφώς κατώτερο της ισχύουσας αξίας των επιδίκων οικοπέδων. Αφ' ετέρου, παραπονούνται ότι ουδέν ποσό εισέπραξαν για την υλική ζημία ή την ηθική βλάβη την οποία υπέστησαν εξαιτίας της άνευ αποζημιώσεως αποστερήσεως της ιδιοκτησίας τους από το 1967.

Α. Όσον αφορά την κατάληψη των επιδίκων οικοπέδων από το Ταμείο Εθνικού Στόλου

36. Στις παρατηρήσεις της, οι οποίες κατετέθησαν πριν από την έκδοση της υπ' αριθ. 2044/2002 αποφάσεως, η Κυβέρνηση αμφισβητούσε την ιδιότητα των προσφευγόντων ως ιδιοκτητών, διότι καμία δικαστική απόφαση δεν τους την είχε ακόμα αναγνωρίσει.

37. Οι προσφεύγοντες αντέκρουσαν τον ισχυρισμό αυτό προβάλλοντας ότι, με πρόσφατη απόφαση, το Εφετείο Αθηνών είχε κρίνει ότι αυτοί ήταν οι ιδιοκτήτες των επιδίκων οικοπέδων.

38. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι στις 11 Μαρτίου 2002, με την απόφαση 2044/2002, το Εφετείο Αθηνών ανεγνώρισε το δικαίωμα κυριότητας των προσφευγόντων. Επομένως, δεν δύναται να συμφωνήσει με την άποψη της Κυβερνήσεως, η οποία είχε εξ άλλου διατυπωθεί πριν από την έκδοση της αποφάσεως 2044/2002. Εκτιμά ότι οι προσφεύγοντες είναι οι ιδιοκτήτες των εν λόγω οικοπέδων.

39. Η κατάληψη των επιδίκων οικοπέδων από το Ταμείο Εθνικού Στόλου συνέστησε πρόδηλη ανάμειξη στην απόλαυση του δικαιώματος των προσφευγόντων στον σεβασμό της περιουσίας τους. Δεν υπαγόταν στη ρύθμιση της χρήσεως αγαθών, υπό την έννοια του δευτέρου εδαφίου του

άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1. Αφ' ετέρου, οι ενδιαφερόμενοι δεν υπέστησαν επίσημη απαλλοτρίωση: ο Νόμος 109/1967 δεν μεταβίβασε την κυριότητα των εν λόγω οικοπέδων στο Ταμείο Εθνικού Στόλου.

40. Δεδομένου ότι σκοπός της Συμβάσεως είναι η προστασία «συγκεκριμένων και πραγματικών» δικαιωμάτων, είναι σημαντικό να διευκρινισθεί αν η υπό κρίση κατάσταση δεν αντιστοιχούσε εν τούτοις σε πραγματική απαλλοτρίωση, όπως ισχυρίζονται οι προσφεύγοντες (βλ., μεταξύ άλλων, *Sporrong και Lönnroth κατά της Σουηδίας*, απόφαση από 23 Σεπτεμβρίου 1982, série A n° 52, σελ. 24, § 63).

41. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει, στο πλαίσιο της υποθέσεως *Παπαμιχαλοπούλου*, η οποία αφορά στα ίδια με την παρούσα υπόθεση περιστατικά, ότι η απώλεια κάθε δυνατότητας διάθεσης των εν λόγω οικοπέδων, σε συνδυασμό με την αποτυχία των μέχρι σήμερα προσπαθειών προς επανόρθωση της υπό κρίση καταστάσεως, είχε συνέπειες αρκετά σοβαρές ώστε οι ενδιαφερόμενοι να έχουν υποστεί πραγματική απαλλοτρίωση ασυμβίβαστη με το δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας τους (*Παπαμιχαλόπουλος και λοιποί κατά της Ελλάδος* (απόφαση επί της ουσίας), ο.α., σελ. 70, §§ 43-45). Το Δικαστήριο δεν διακρίνει εν προκειμένω καμία περίπτωση η οποία θα του επέτρεπε να οδηγηθεί σε διαφορετικό συμπέρασμα.

B. Όσον αφορά την από 4 Φεβρουαρίου 1999 απόφαση περί απαλλοτριώσεως των επιδίκων οικοπέδων

42. Το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι εκλήθη να αποφανθεί επί ποίας βάσεως θα έπρεπε τα εθνικά δικαστήρια να ορίσουν την τιμή απαλλοτριώσεως. Πράγματι, το Δικαστήριο δεν δύναται να υποκαταστήσει τα ελληνικά δικαστήρια για να προσδιορίσει την αξία των απαλλοτριωθέντων οικοπέδων και τα σχετικά οφειλόμενα ποσά. Εν τούτοις, το Δικαστήριο δεν δύναται παρά

- 12 -

να παρατηρήσει ότι υπολογίζοντας την εν λόγω αποζημίωση, το Πρωτοδικείο Αθηνών ουδόλως έλαβε υπ' όψη την υπερβολική διάρκεια την οποία γνώρισε η επίδικη υπόθεση. Ουδέν ποσό εισέπραξαν οι προσφεύγοντες για την υλική ζημία ή την ηθική βλάβη την οποία υπέστησαν οι ίδιοι και οι οικογένειές τους λόγω της άνευ αποζημιώσεως αποστερήσεως των ιδιοκτησιών τους από το 1967, ούτε ακόμα ένα ποσό για τους νόμιμους τόκους (*Μαλαμά κατά της Ελλάδος*, n° 43622/98, § 51, ΕΔΑΔ 2001-II).

43. Το Δικαστήριο εκτιμά επομένως ότι το γεγονός ότι οι εθνικές αρχές δεν έλαβαν υπ' όψη χρονικό διάστημα άνω των τριάντα τριών ετών από της καταλήψεως των επιδικών οικοπέδων κατά τον υπολογισμό της αποζημιώσεως η οποία οφείλεται στους προσφεύγοντες, διαρρηγνύει, εις βάρος αυτών, τη δικαία ισορροπία η οποία πρέπει να διατηρείται ανάμεσα στην προστασία της ιδιοκτησίας και στις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος.

Γ. Συμπέρασμα

44. Συμφώνως προς τις ως άνω σκέψεις (υπό Α-Β), το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

45. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται επίσης ότι η υπόθεσή τους γνώρισε υπερβολική διάρκεια. Επικαλούνται το άρθρο 6 § 1 της Συμβάσεως, το οποίο ορίζει σχετικά ότι:

«Παν πρόσωπο έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσή του δικαστεί (...) εντός λογικής προθεσμίας υπό (...) δικαστηρίου (...), το οποίο θα αποφασίσει (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...).»

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα.

Service de Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

Translations Service, Athens.

GA

- 13 -

46. Η Κυβέρνηση περιορίζεται στις παρατηρήσεις της στη διαδικασία τη σχετική προς την απόδοση εις αντάλλαγμα οικοπέδων ίσης αξίας. Επισημαίνει ότι οι προσφεύγοντες συνέβαλαν σημαντικά στην επιμήκυνση της διαδικασίας αυτής, λόγω αμελείας την οποία επέδειξαν στο πλαίσιο της διεξαγωγής της υποθέσεως. Προσθέτει δε ότι από την ημερολογιακή ανάγνωση προκύπτει ότι οι δικαστικές αρχές, οσάκις ήταν σε θέση να το πράξουν, απεφάνθησαν εντός ευλόγων προθεσμιών.

A. Περίοδος η οποία πρέπει να ληφθεί υπ' όψη

47. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η υπό κρίση κατάσταση άρχισε στις 20 Αυγούστου 1967, με την υιοθέτηση του Νόμου 109/1967, και εξακολουθεί να υφίσταται έως σήμερα. Διήρκεσε επομένως έως σήμερα πλέον των τριάντα πέντε ετών, εκ των οποίων πλέον των δεκαεπτά ετών μετά τις 20 Νοεμβρίου 1985, ημερομηνία αναγνώρισεως από την Ελλάδα του δικαιώματος ατομικής προσφυγής.

B. Εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας

48. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μίας διαδικασίας εκτιμάται βάσει των περιστάσεων της υποθέσεως και των κριτηρίων τα οποία έχουν θεσπισθεί από τη νομολογία του, όπως, ειδικότερα, η πολυπλοκότητα της υποθέσεως, η συμπεριφορά του προσφεύγοντος και των αρμοδίων αρχών (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, *Richard κατά της Γαλλίας*, απόφαση από 22 Απριλίου 1998, *Συλλογή Αποφάσεων 1998-II*, σελ. 824, § 57, *Doustaly κατά της Γαλλίας*, απόφαση από 23 Απριλίου 1998, *Συλλογή 1998-II*, σελ. 857, σελ. 39).

49. Εξ άλλου, και μόνο οι καθυστερήσεις για τις οποίες ευθύνονται οι αρμόδιες δικαστικές αρχές δύνανται να οδηγήσουν στη διαπίστωση

- 14 -

υπερβάσεως της ευλόγου προθεσμίας η οποία αντίκειται προς τη Σύμβαση. Ακόμα και στα νομικά συστήματα τα οποία έχουν θεσπίσει την αρχή της διεξαγωγής της δίκης από τους διαδίκους, η συμπεριφορά των ενδιαφερομένων δεν απαλλάσσει τους δικαστές από το να εξασφαλίζουν την επιθυμητή από το άρθρο 6 § 1 ταχύτητα (*Βαριπάτη κατά της Ελλάδος*, υπ' αριθ. 38459/97, 26.10.1999, § 26).

50. Όσον αφορά την παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι προσφεύγοντες επέδειξαν εν γένει επιμέλεια όσον αφορά τη διεξαγωγή της υποθέσεως. Πρέπει επομένως να διαπιστωθεί ότι, επειδή πρόκειται για διάρκεια μεγαλύτερη των δεκαεπτά ετών, η βραδύτητα της διαδικασίας οφείλεται κυρίως στην συμπεριφορά των αρχών και δικαστηρίων που επελήφθησαν της υποθέσεως.

51. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να οργανώσουν το δικαστικό σύστημά τους κατά τέτοιο τρόπο ώστε τα δικαστήριά τους να δύνανται να εγγυώνται στον οιονδήποτε το δικαίωμα να λάβει οριστική απόφαση επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως εντός ευλόγου προθεσμίας. Επομένως, το Δικαστήριο δεν δύναται να κρίνει «εύλογο» τον συνολικό διαδραμώντα χρόνο όσον αφορά την παρούσα υπόθεση.

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως.

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

52. Το άρθρο 41 της Συμβάσεως ορίζει ότι:

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Συμβάσεως ή των Πρωτοκόλλων αυτής, και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους δεν επιτρέπει ειμή την ατελή επανόρθωση των συνεπειών της παραβιάσεως αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εν ανάγκη, στο αδικηθέν μέρος δικαία ικανοποίηση.»

- 15 -

53. Οι προσφεύγοντες ζητούν το ποσό των 14 672 545 ευρώ για υλική ζημία. Για ηθική βλάβη, ζητούν το ποσό των 79 273 ευρώ. Ζητούν τέλος το ποσό των 234 776 ευρώ για έξοδα και δικαστική δαπάνη.

54. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι οι αξιώσεις των προσφευγόντων είναι αβάσιμες και υπερβολικές. Υποστηρίζει δε ότι, αν και στο μέτρο που θα έπρεπε το Δικαστήριο να διαπιστώσει παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, θα έπρεπε να παράσχει στους διαδίκους τη δυνατότητα να υποβάλουν συμπληρωματικές παρατηρήσεις επί του θέματος της δικαίας ικανοποίησης.

55. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι το θέμα της εφαρμογής του άρθρου 41 δεν είναι ώριμο. Επομένως, επιφυλάσσεται και θα προσδιορίσει την μετέπειτα διαδικασία λαμβανομένης υπ' όψη της δυνατότητας να καταλήξουν σε συμφωνία η Κυβέρνηση και οι προσφεύγοντες (άρθρο 75 § 1 του Κανονισμού).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.
2. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως.
3. *Κρίνει* ότι το θέμα της εφαρμογής του άρθρου 41 της Συμβάσεως δεν είναι ώριμο, και επομένως,
 - α) *επιφυλάσσεται* για το σύνολό του,
 - β) *καλεί* την Κυβέρνηση και τους προσφεύγοντες να του απευθύνουν εγγράφως, εντός έξι μηνών, τις παρατηρήσεις τους επί του θέματος αυτού και ειδικότερα να του γνωστοποιήσουν κάθε συμφωνία στην οποία θα ήταν δυνατό να καταλήξουν,
 - γ) *επιφυλάσσεται* όσον αφορά τη μετέπειτα διαδικασία και *εξουσιοδοτεί* τον πρόεδρο του τμήματος, εν ανάγκη, να την προσδιορίσει.

Συντάχθηκε στη Γαλλική, στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 16

- 16 -

Ιανουαρίου 2003 κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

[υπογραφή]

[υπογραφή]

Søren NIELSEN

Françoise TULKENS

Αναπληρωτής Γραμματέας

Πρόεδρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατάλογος προσφευγόντων

Δ.Κ. ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα.

Service de Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

Translations Service, Athens.

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο υπηρεσιακό έγγραφο στη Γαλλική γλώσσα.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑ

Μαρία Π. Παπαδοπούλου

ΜΑΡΙΑ Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα.

Service de Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes.

HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

Translations Service, Athens.